

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

14 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 14 lutego 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej K. K. i A. K.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 15 lutego 2022 r., I ACa 369/19,

w sprawie z powództwa K. K. i A. K.

przeciwko [...] spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację powodów od
wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 5 marca 2019 r., I C
1026/17, w zakresie w jakim zostało oddalone powództwo o zasądzenie
ustawowych odsetek za opóźnienie od kwoty 453.852,10 (czterysta
pięćdziesiąt trzy tysiące osiemset pięćdziesiąt dwa, 10/100) zł za okres
od dnia 4 października 2017 r. do dnia 12 listopada 2021 r. i w tych
granicach sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do
ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

Władysław Pawlak

Paweł Grzegorzczak

Agnieszka Piotrowska

[PG]

UZASADNIENIE

Pozwem z 4 października 2017 r. powodowie K. K. i A. K. domagali się zasądzenia od pozwanego [...] S.A. w W. na ich rzecz solidarnie kwoty 669 037,67 zł (z tytułu zwrotu rat kapitałowo - odsetkowych) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, w związku z nieważnością umowy o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych „M.” waloryzowany kursem CHF, zawartej w dniu 21 lipca 2004 r. z poprzednikiem prawnym pozwanego B. S.A. w W. Na wypadek nieuwzględnienia powyższego żądania powodowie domagali się zasądzenia kwoty 131 626,23 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem zwrotu nadpłaconych rat kapitałowo-odsetkowych w związku ze stosowaniem przez kredytodawcę niedozwolonych klauzul przeliczeniowych.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 5 marca 2019 r. oddalił powództwo, uznając, że zawarta przez strony umowa kredytowa nie jest bezwzględnie nieważna, gdyż nie narusza przepisów prawa ani zasad współżycia społecznego. Powodowie nie wykazali naruszenia zasady równowagi kontraktowej stron, a w szczególności, że kurs CHF stosowany przez pozwanego był dowolnie ustalany i odbiegał od kursu rynkowego. Powodowie zostali należycie poinformowani o ryzyku ekonomicznym związanym z kredytami waloryzowanymi do waluty obcej, a zatem zdawali sobie sprawę, czym jest ryzyko kursowe, jakie są zalety i wady zaciągniętego kredytu, a także rozumieli mechanizmy kształtowania wysokości raty kredytowej.

W wyniku apelacji powodów Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił częściowo wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwotę 453 852,10 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 13 listopada 2021 r. do dnia zapłaty oraz określił zasady i proporcje ponoszenia kosztów procesu za obie instancje zaś w pozostałej części oddalił apelację. Sąd *ad quem* uznał, że sporna umowa jest nieważna z uwagi na abuzywność klauzul

przeliczeniowych oraz brak dostatecznego pouczenia powodów jako konsumentów o ryzyku kursowym wynikającym z powiązania świadczeń w PLN z walutą obcą, przy braku możliwości uzupełnienia luki powstałej wskutek wyeliminowania niedozwolonych postanowień umownych. Sąd drugiej instancji ustalił, że w okresie od 6 września 2004 r. do 7 sierpnia 2017 r. powodowie z tytułu spłaty kapitału kredytu i odsetek uiszcili na rzecz pozwanego kwotę 453 852,10 zł oraz kwotę 54 602,93 CHF. Uznał, że w zakresie kwoty 215 185,57 zł stanowiącej równowartość 54 602,93 CHF powództwo nie mogło zostać uwzględnione, skoro powodowie domagali się zapłaty w PLN, zaś świadczenie uiszcili w CHF. Zdaniem Sądu odwoławczego w razie nieważności stosunku prawnego, który był podstawą świadczenia, strona ma prawo domagać się zwrotu tego co świadczyła, a nie ekwiwalentu świadczenia przeliczonego na walutę inną niż waluta spełnionego świadczenia. Jeśli chodzi o datę początkową naliczania ustawowych odsetek za opóźnienie, to Sąd drugiej instancji powołując się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale składu 7 sędziów z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, wskazał że decydujące znaczenie miało w tej materii oświadczenie powodów jako konsumentów o braku sanowania niedozwolonej klauzuli umownej, czego implikacją było powstanie stanu definitywnego upadku umowy i powstania wzajemnych roszczeń o zwrot nienależnych świadczeń zrealizowanych w wykonaniu takiej umowy.

W skardze kasacyjnej powodowie zaskarżając wyrok Sądu drugiej instancji w części oddalającej ich apelację co do roszczenia odsetkowego od zasądzonej kwoty 453 852,10 zł za okres od dnia wniesienia pozwu do dnia 12 listopada 2021 r., domagali się jego uchylenia w tej części i orzeczenia co do istoty sprawy poprzez zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 5 marca 2019 r., I C 1026/17 przez zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 453 852,10 zł od dnia wniesienia pozwu do dnia 12 listopada 2021 r. wraz z kosztami postępowania kasacyjnego. Zarzucili naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 58 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. i art. 385¹ k.c. na skutek bezpodstawnego stwierdzenia, że ich argumenty co do niezgodności umowy z zasadami współżycia społecznego czy naturą stosunku prawnego wykreowanego umową kredytu powinny być kwalifikowane tylko poprzez pryzmat ochrony szczególnych przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych jako

stanowiących *lex specialis* w stosunku do przepisów ogólnych, a nie w oparciu o ogólne normy kodeksu cywilnego; art. 385¹ k.c. przez bezzasadne uznanie, że do uznania, iż dane postanowienie jest bezskuteczne względem konsumenta konieczne jest złożenie przez niego oświadczenia, co do świadomości skutków uznania takiego postanowienia za niedozwolone; art. 385¹ k.c. przez uznanie, iż w sytuacji, w której strona postępowania będąca konsumentem, wytacza powództwo, w którym powołuje się na nieuczciwy charakter postanowień i wnosi o uznanie, że umowa (bez tych warunków umownych) jest nieważna w całości, czym daje wyraz, że godzi się na wszelkie konsekwencje z tym związane i zarazem wyłącza konieczność działania sądu krajowego z urzędu, to jest on mimo wszystko zobligowany do złożenia oświadczenia o świadomości skutków uznania postanowienia za niedozwolone po pouczeniu go o tych skutkach przez Sąd drugiej instancji, mimo składania takich oświadczeń wcześniej; art. 455 k.c. przez bezzasadne uznanie, że o wymagalności świadczenia powoda można mówić dopiero od dnia następnego po dotarciu do pozwanego banku oświadczenia powodów o odmowie stosowania umowy, czyli od 13 listopada 2021 r., mimo wcześniejszego wezwania banku do zapłaty; art. 481 § 1 k.c. przez uznanie, iż uprawnienie powodów do domagania się odsetek ustawowych za opóźnienie powstało dopiero w dniu 13 listopada 2021 r., tj. w dniu następującym po dotarciu do pozwanego banku oświadczenia o odmowie sanowania umowy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione z nim indywidualnie nie wiążą go, jeśli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane jednoznacznie.

Przepis ten został wprowadzony do kodeksu cywilnego ustawą z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny i stanowił wynik implementacji do polskiego porządku prawnego dyrektywy 93/13. Zważywszy na konstytucyjną hierarchię źródeł prawa, przepisy tej dyrektywy mają, w zakresie, który regulują,

charakter nadrzędny w stosunku do przepisów prawa krajowego. Tak samo pierwszeństwo ma wykładnia przepisów tej dyrektywy dokonywana w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (wcześniej Europejski Trybunał Sprawiedliwości).

W wyroku z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w sporze konsumenta z przedsiębiorcą z powodu abuzywnych klauzul umownych nie jest miarodajne zastosowanie art. 58 § 1 k.c. Rzecz bowiem w tym, że art. 385¹ i n. k.c. stanowią rdzeń systemu ochrony konsumenta przed wykorzystywaniem przez przedsiębiorców silniejszej pozycji kontraktowej, związanej z możliwością jednostronnego kształtowania treści wiążących strony postanowień, w celu zastrzegania klauzul niekorzystnych dla konsumenta (klauzul abuzywnych), i wprowadzają instrument wzmożonej - względem zasad ogólnych (w tym art. 353¹ k.c.) - kontroli treści postanowień narzuconych przez przedsiębiorcę, pod kątem poszanowania interesów konsumentów (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17), a także szczególną - odbiegającą od zasad ogólnych - sankcję mającą niwelować niekorzystne skutki zastosowania klauzul abuzywnych. W zakresie swego zastosowania wyłączają zatem regulacje ogólne, w tym dotyczące konsekwencji naruszenia właściwości (natury) stosunku prawnego. Zakresy te zachodzą częściowo na siebie, ponieważ część owych wiążących założeń ustawowych dotyczących kształtu (wzorca, cech charakterystycznych) stosunku obligacyjnego, w tym poszanowania autonomii podmiotów prawa cywilnego, jest relewantna także na obszarze niedozwolonych postanowień umownych. Ścisłe oddzielenie reżimów naruszeń tzw. słuszności kontraktowej powiązanych z zasadami współżycia społecznego (art. 353¹ k.c. w związku z art. 58 § 2 k.c.), względem których unormowanie art. 385¹ i n. k.c. niewątpliwie stanowi (w zakresie ich regulacji) *lex specialis* (por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 3, poz. 7), od powiązanych wyłącznie z naruszeniem właściwości (natury) stosunku prawnego jest niezwykle trudne, jeżeli w ogóle wykonalne, co w powiązaniu z istotnymi różnicami w konsekwencjach tych naruszeń, polegającymi w szczególności na zastosowaniu w reżimie niedozwolonych postanowień sankcji bezskuteczności zawieszanej na korzyść konsumenta (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56), wyłączeniu zastosowania art. 58 § 3 k.c. i daleko idącym ograniczeniu możliwości zastąpienia bezskutecznej klauzuli inną (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z dnia 16 września 2021 r., I CSKP 166/21), stwarzałoby ryzyko rozstrzygnięć poniekąd przypadkowych i arbitralnych. Dlatego też należy uznać, że w rozpatrywanym zakresie - tj. w zakresie naruszeń właściwości (natury) stosunku prawnego, które spełniają przesłanki określone w art. 385¹ i n. k.c. - reżim niedozwolonych postanowień umownych wyłącza także zastosowanie art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 353¹ k.c.

W konsekwencji nie zasługiwał na uwzględnienie pierwszy z zarzutów kasacyjnych, oparty na naruszeniu art. 58 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c..

Zagadnienia związane z pouczeniem powodów jako konsumentów o skutkach nieważności umowy, w kontekście ewentualnej jego zgody na abuzywne postanowienia umowne, mają po ostatnich orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej drugorzędne znaczenie. Otóż w wyrokach z 15 czerwca 2023 r., C - 520/21, z 7 grudnia 2023 r., C-140/22 oraz w postanowieniu z 11 grudnia 2023 r., C-756/22 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście nieważności umowy kredytowej zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, stoją one na przeszkodzie takiej wykładni prawa krajowego, że instytucja bankowa może domagać się od konsumenta rekompensaty przekraczającej zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania umowy oraz ustawowe odsetki za zwłokę liczone od dnia wezwania do zapłaty, a ponadto w wyroku z 7 grudnia 2023 r., C-140/22 wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście nieważności umowy kredytowej ze względu na przewidziane w niej abuzywne postanowienia, stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależniona od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego abuzywnego warunku oraz że jest świadomy konsekwencji tego uznania nieważności umowy oraz wyraża on zgodę na uznanie umowy za nieważną.

Zasługiwał więc na uwzględnienie zarzut naruszenia art. art. 385¹ k.c.

W wyroku z 14 grudnia 2023 r., C- 28/22 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej kolejny raz stwierdził, że w razie stwierdzenia nieważności umowy kredytowej zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, konsument jest uprawniony do domagania się od przedsiębiorcy zwrotu świadczeń spełnionych przez konsumenta w wykonaniu tej umowy oraz odsetek za opóźnienie od momentu upływu terminu nałożonego na danego przedsiębiorcę do wykonania tego zobowiązania, po tym jak przedsiębiorca ten otrzyma wezwanie do zwrotu tego świadczenia.

W konsekwencji nie sposób odeprzeć także zarzutu naruszenia art. 455 k.c. i art. 481 § 1 k.c. Z uwagi na charakter postępowania kasacyjnego, w kontekście braku ustaleń faktycznych Sądów *meriti* w kwestii daty wymagalności roszczenia odsetkowego powodów nie było możliwe wydanie przez Sąd Najwyższy wyroku reformatoryjnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. Nie było podstaw do uchylenia zaskarżonego wyroku w odniesieniu do orzeczenia o kosztach postępowania za obie instancje, gdyż rozstrzygnięcia o spornym, w niniejszym postępowaniu kasacyjnym, roszczeniu odsetkowym nie generowało w dotychczasowym postępowaniu przed Sądami obu instancji dodatkowych i samodzielnych kosztów procesu.

Władysław Pawlak Paweł Grzegorzcyk Agnieszka Piotrowska

[PG]

[a.ł.]